چیرۆکی پەڕە وونبووەکە
لە ژیانی فەرمووودەناسی سەردەمدا
پێشەوا شێخ: (محمد ناصر الدين الألباني)

✍: م/محمد عبد الرحمن لطيف
وتارخوێنی مزگەوتی: ئیمامی عەلی / کەلار

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين، وصلى الله وسلم وبارك على سيّد الأنبياء وخاتم المرسلين نبينا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعه الى يوم الدين .

ئەم چیرۆکە بەشێکی پرشنگدارو چرایەکی ڕووناکە لە بیرەوەرییەکانو ژیاننامەی زانایەکی ماندوونەناسو کۆڵنەدەر لە بواری گەڕان بە دوای زانستی شەرعیدا، ئەو زانا گەورەیەی کە بە فەرموودەناسی سەردەم ناوبانگی دەرکردووەو بە پێنووسە ڕەنگینەکەی سەدان بەرهەمی بەپێزو پیرۆزی لە بواری خزمەتکردنی فەرموودەکانی پێغەمبەردا ﷺ لە دوای خۆی بەجێهێشتووە، ئەویش پێشەوا شێخ (محمد ناصر الدين الألبانـــي)یە (ڕەحمەتی خوای لێبێت):

* بەسەرهاتێکی بێوێنە بە پێنووسی خاوەنەکەی:

شێخ ئەلبانی لە پێشەکی کتێبەکەیدا (فهرس مخطوطات دار الكتب الظاهرية المنتخب من مخطوطات الحديث) فەرموویەتی:

(هەرگیز بە بیرمدا نەدەهات کەوا نمونەی ئەم (پێڕست / فهرس)ە دابنێم، چونکە ئەمە بەشێك نەبوو لە پسپۆڕی مندا، وە من ئەوەندە کاتی فراوانم نەبوو کە یارمەتیدەرم بێت بۆ ئەم کارە، بەڵام خوای گەورەو کارپێبەرەکەت ئەگەر ویستی شتێکی هەبێت ئەوا هۆکارەکانی بۆ ئامادە دەکات، من تاقیکرامەوە بە نەخۆشییەکی سووك کە تووشی چاوم بووبوو بۆ ماوەی زیاتر لە (١٢) دوانزە ساڵ لەوەوپێش، بۆیە دکتۆری پسپۆڕ ئامۆژگاری کردم بە پشوودانو وازهێنان لە خوێندنەوەو نووسینو کارکردن لە پیشەکەمدا (کە بریتی بوو لە چاك کردنەوەی کاتژمێر)[1] بۆ ماوەی شەش مانگ .

سەرەتا کارم کرد بە ئامۆژگاریەکەی، بۆیە وازم هێنا لە هەموو ئەوانە بۆ نزیکەی دوو هەفتە، پاشان ناخ و دەرونم ئارەزووی ئەوەی بۆ دەکردمو ئەوەی بۆ دەڕازاندمەوە کەوا شتێك ئەنجام بدەم لەم پشووە بێزارەدا، کارێك کەوا ـ بە بۆچوونی خۆم – پێچەوانەی ئامۆژگاریەکەی نەبێت، بۆیە (نامیلکەیەکی دەستنووس)م بیرکەوتەوە لە کتێبخانەکەدا کە ناوی (ذَم الـــملاهي) بوو دانانی (الــحافظ ابن أبي الدنيا) کەوا بە پێی زانیاری من لەو ڕۆژگارەدا چاپ نەکرابوو .

[1] شێخ ئەلبانی پیشەی (چاك کردنەوەی کاتژمێر/ تصليح الساعات) لە باوکیەوە فێر بووە، کە توانیویەتی بەم پیشەیە بژێوی بۆ ماڵو منداڵەکانی پەیدا بکات .

بۆیە وتم: ئایا چ ڕێگرێك هەیە لەوەی کە من کەسێك ڕاسپێرم بە نووسینەوەی ئەو (نامیلکەیە) بۆم، وە هەتا نووسینەوەی تەواو دەبێتو کاتی ڕووبەڕووکردنەوەی دێت لەگەڵ ئەصڵەکەیدا ئەوا بەشێکی باش لە کاتی پشوودانەکەم بەسەر چووە، پاشان دوای ئەوە دەتوانم ڕووبەڕووی بکەمەوە، لە کاتێکدا کە ئەمە هەوڵێکی وای ناوێت کە پێچەوانەی ئەو بارە تەندروستییە بێت کە من تێیدا بووم، پاشان لە پاش ئەوە وورده وورده لەسەر خۆم (تەحقیقی) دەکەم و فەرموودەکانی (تەخریج) دەکەم و دواتر چاپی دەکەین، وە هەموو ئەوانەش لە چەند ماوەیەکدا ئەنجام دەدەم بۆ ئەوەی لەسەر خۆمی ناڕەحەت نەکەم .

جا کاتێك نووسەرەکە گەیشتە نیوەی (نامیلکە)کە پێمی ڕاگەیاند کەوا نەقوسانیەکی تێدایە، منیش فەرمانم پێ‌ی کرد کەوا بەردەوام بێت لە نووسینەوەیدا هەتاوەکو تەواوی دەکات، پاشان لەگەڵیدا ڕووبەڕوویم کردەوە بەسەر ئەصڵەکەدا، وە دڵنیا بووم لەو نەقوسانیەی کە ئاماژەی بۆ کردو من دەیخەملێنم بە ئەندازەی چوار لاپەڕە لە یەك پەڕەدا لە نێوەندی (نامیلکە)کەدا بوو، پاشان بیرم لێ‌ی دەکردەوەو چۆن بتوانم بیدۆزمەوە؟

وە ئەو (نامیلکە)یە پارێزراو بوو لە نێو (بەرگێگ/ مُجَلَد) لەو (بەرگانەدا/ مُجَلَدات) کە لەنێو کتێبخانەکەدا دانراو بوون لەژێر ناونیشانی (مَجامیع)دا، وە لە نێو هەر یەکێك لەو (بەرگ/ مُجَلَد)انەدا زۆربەی جار چەندین (نامیلکە) و (کتێب)ی تێدا بوو بە چەندین خەتو بابەتی جیاوازو بە چەندین پەڕەی جیاواز لە ڕەنگو ئەندازەدا، منیش لە ناخی خۆمدا وتم: لەوانەیە ئەو (**پەڕە وونبووە**) لە لایەن (بەرگ تێگرەکەوە/ مُجَلِّد) بە سەهوو تێکەڵ کرابێت بە (بەرگ/ مُجَلَد)ێکی تر لەم (بەرگانەدا/ مُجَلَدات)! بۆیە خۆمم بینییەوە بە هەموو خواستو گورجوگۆڵیەکەوە بچمە پێشەوە بۆ گەڕان بە دوای ئەو (**پەڕە وونبووە**)دا لە نێو ئەو (بەرگانەدا) یەك بە دوای یەك .

وە خۆمم لە بیرم چووەوە یان خۆمم لە بیری خۆم بردەوە لە ئاست ئەو بوارە تەندروستییەدا کە من تێیدا بووم، وە ئەگەر بیرم کەوتبایەتەوە ئەوا شتێك نەبوو بیکەم بە بیانوو بۆ نموونە بڵێم: ئەم بەدواداچوونو گەڕانە پێچەوانەی ئەوە نی‌یە چونکە نووسینەوەو خوێندنەوەیەکی ماندووکارانەی لەگەڵدا نی‌یە .

وە نزیك بوو لەوەی کەوا چەند (بەرگ / مُجَلَد)ێك تێپەڕێنم کە چی ناونیشانی هەندێك (نامیلکە) و (کتێب)ی چەندین فەرموودەناسی بەناوبانگ و (حُفاظ)ی ناسراو سەرنجی ڕاکێشام و منیش لە ئاستیاندا ڕادەوەستام و بەدوایاندا دەگەڕام و توێژینەوەم تێیاندا دەکرد، وە خۆزگەم دەخواست کەوا ئەوانە بنووسرێنەوەو (تەحقیق) بکرێن و پاشان چاپ بکرێن، بەڵام زۆربەی جار دەیانمبینین کەوا ئەم سەرو ئەو سەرو هەندێك بەشیان نەقوسانە، بۆ نموونە دووەمیانم دەبینییەوەو یەکەمیانم نەدەبینیەوە بۆیە دەسپێشخەریم نەدەکرد بۆ تۆمارکردنی لە لای خۆم، وە بەردەوام بووم لە گەڕان بە دوای (**پەڕە وونبووەکە**)دا، بەڵام بێ‌سوود بوو هەتاوەکو بەرگەکانی (مَجامیع) تەواو بوون کە ژمارەیان گەیشتبووە (١٥٢) (بەرگ/ مُجَلَد)، هەرچۆنێك بێت لە میانەی بەدواداچوون و گەڕانمدا خۆم بینیەوە کە دەستم داوەتە تۆمار کردنی ناونیشانی هەندێك لەو کتێبانەی کە پێیان سەرسام و دڵخۆش دەبووم لە نێو دەستنووسەکەمدا، وە ئەوەش کە هانی دام بۆ ئەوە

ئەوە بوو کەوا من لە میانەی گەڕانمدا هەندێك لەو نەقوسانیانەم دۆزیەوە تێیدا کەوا پێشتر لە دەستم چووبوون لە تۆمارکردنیاندا .

وە کاتێك کە (**پەڕە وونبووەکە**)م نەدۆزیەوە لە نێو ئەو (بەرگانەدا / مُجَلَدات) کە باس کران لە ناخی خۆمدا وتم: لەوانەیە بە هەڵە دوورابێتەوە لە نێو (بەرگ / مُجَلَد)ێك لە (بەرگەکانی / مُجَلَدات) کتێبەکانی فەرموودە (كُتب الحديث)دا کە لە کتێبخانەکەدا تۆمار کراون لە ژێر ناونیشانی فەرموودە (حديث)دا، بۆیە دەستم دایە هەڵدانەوەیان بەرگ بە بەرگ، تاوەکو هەموویانم تەواو کرد بە بێ ئەوەی کە بیدۆزمەوە ! بەڵام هەروەها ئەوەندەی کە خوای گەورە ویستی لێی بێت کتێب و نامیلکەم تۆمار کرد لە لای خۆم .

بەو شێوەیە بەردەوام بیانووم بۆ خۆم دەهێنایەوەو هیوام پێی دەدا بەوەی کەوا (**پەڕە وونبووەکە**)م دەست کەوێت، بۆیە لە میانەی گەڕانم بە دوایدا خۆم دەگواستەوە لە نێو (بەرگەکان / مُجَلَدات) و نامیلکەکانی کتێبخانەکەدا لە زانستێکەوە بۆ زانستێکی تر، هەتاوەکو هەموو دەستنووسە (المخطوطات) هەڵگیراو و پارێزراوەکانی نێو کتێبخانەکەم کۆتایی پێهێنا کە ژمارەیان دەگەیشتە نزیکەی (١٠٠٠٠) دە هەزار (دەستنووس / مَخطوط) بە بێ ئەوەی کە بیدۆزمەوە .

بەڵام دوای ئەوەیش هەر بێ ئومێد نەبووم، چونکە لەوێدا شتێك هەبوو کە بە (الدشت) ناسراو بوو، کە ئەویش بریتی بوو لەو پەڕەو نامیلکە جۆراوجۆرە کەڵەکە کراوانەی کەوا بنەواکانیان نەدەناسرا بۆیە دەستم دایە گەڕان لە نێو ئەوانەیشدا بە ووردی و بایەخ پێدانەوە بەڵام بێ سوود بوو .

لەو کاتەدا ئیتر بی ئومێد بووم لە (**پەڕە وونبووەکە**)، بەڵام تێڕوانیم و بینیم کەوا خوای کارپڕبەرەکەت و گەورە لە پشت ئەوەوە دەرگایەکی گەورەی لێم کردووەتەوە لە زانستدا، کەوا من ماوەیەکی زۆر لێی بێئاگا بووم وەکو کەسانی تری جگە لە خۆم، ئەویش بریتی بوو لەوەی کەوا لە نێو (المکتبة الظاهرية)دا دوڕڕ و گەوهەری هەڵگیراوی زۆری تێدا بوو لە چەندین (کتێب) و (نامیلکە) لە زانستە بە سوودە جوراوجۆرەکاندا کەوا باوباپیرانمان بۆمانیان بەجێهێشتوون (ڕەحمەتی خوای گەورەیان لێبێت)، وە لە نێوایاندا چەندین دەستنووسی دەگمەنی تێدایە کەوا لە نێو جگە لەوێدا لە کتێبخانە جیهانیەکاندا نییە، لەو دەستنووسانەی کە تاوەکو ئێستا چاپ نەکراون .

جا کاتێك ئەوەم بۆ روون بوویەوە و لە نێو دڵمدا جێگیر بوو سەرلەنوێ بۆ جاری دووەم دەستم کردەوە بە توێژینەوە (خوێندنەوە و لێکۆڵینەوە)ی هەموو دەستنووسەکانی کتێبخانەکە لە یەکەمیەوە تا کۆتاییەکەی (من أولـها إلى آخرها)، ئەوەش لە ژێر ڕۆشنایی ئەزموونی پێشووم کەوا ئەوەی تۆمارم کردبوو لە نێوانیاندا لەو کتێبخانەیدا کە هەڵبژاردبوون و بەس، بەڵام ئەم جارەیان دەستم دایە تۆمار کردنی هەموو ئەوانەی کە پەیوەندیان هەبوو بە زانستی فەرموودەوە (علم الحديث) تێیدا، لەوەی کە سوودم پێدەگەیەنێت لە بواری پسپۆڕیەکەی خۆمدا، هیچ کەنارکەتوو و بەردەست کەتوویەك (شاردة و واردة) نەبوو وازم لێهێنابێت ئیللا تۆمارم دەکرد، تەنانەت ئەگەر تەنها یەك پەڕەیش بووایە لە کتێبێك یان لە بەشێك (جزء)ی ناسنامە نەزانراویشدا بووبێت .

وەکو بڵێی خوای کارپڕبەرەکەت و گەورە بە هەموو ئەوانە ئامادەی دەکردم بۆ قۆناغی سێیەم و کۆتایی .

کە ئەویش بریتی بوو لە توێژینەوەی ئەو کتێبانە توێژینەوەیەکی وورد و دەرهێنانی ئەوەی کە تێیدایە لە فەرموودەکانی پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ سەندو ڕێگاکانی (أسانيده وطرقه)، وە جگە لەمەش لە سوودەکانی تر .

من لە کاتی قۆناغی دووەمدا هەندێك لەو سوودانەم هەڵدەگرتەوە کەوا لەخۆڕا دەمدۆزینەوە، جا نزیك نەبوویەوە لە تەواو کردنیان تاوەکو کاری تێکردم و هەستم کرد بە پێویستێتی توێژینەوەیان کتێب بە کتێب و بەش بە بەش (جـزءاً جزءاً) .

لەبەر ئەوە قۆڵم هەڵکرد و سەرلەنوێ بۆ جاری سێیەم دەستم کردەوە بە توێژینەوە، بەڵام ئەم جارەیان هیچ لاپەڕەیەکم وازلێنەدەهێنا ئیللا سەیریم دەکرد، وە هیچ پەڕەیەکی کەنارکەتوو نەبوو ئیللا دەمخوێندەوە، وە ئەوەی کە دەمدۆزیەوە لە سوودە زانستیەکان و فەرمووده بەڕێزەکانی پێغەمبەر ﷺ دەرمدەهێنان تێیدا، تاوەکو نزیکەی (٤٠) چل بەرگ (مُجَلَد)م لە لا کۆبوویەوە، هەر بەرگ (مُجَلَد)ێك نزیکەی (٤٠٠) چوارسەد پەڕەی تێدا بوو، وە لە هەر پەڕەیەکدا یەك فەرموودەی تێدا بوو کە دەدرایە پاڵ هەموو ئەو سەرچاوانەی کە تێیاندا دۆزیمبوونەوە لەگەڵ سەند و ڕێگاکانیاندا (أسانيده وطرقه) .

وە فەرموودەکانم تێیدا ریزکردبوو بە پێی پیتەکانی فەرهەنگ (أ، ب، ت،...)، وە لەم (بەرگ / مُجَلَدات)انەوە هەموو کتێبە دانراو و پرۆژە زانستیەکانم تێردەکەم، بە جۆرێك کەوا یارمەتیم دەدات لەسەر (تەحقیق)ی زانستیانە کە ئاسان نییە بۆ زۆربەی زانایان، بە تایبەت لەم سەردەمەدا کەوا تێیدا قایل بوون بە گەڕانەوە بۆ هەندێك کورتکراوە لە زانستی فەرموودە (علم الـحديث)دا، وە بۆ جگە لەوانەش لە چاپکراوەکان .

جا ئەم سامانە فەرموودەییە گەورەیە کە بۆ من پاشەکەوت بوو دەستم نەدەکەوت ئەگەر خوا ئەم توێژینەوەیەی بۆم ئاسان نەکردایە بە مەبەستی گەڕان بە دوای (**پەڕە وونبووەکە**)دا، جا سوپاس و ستایش بۆ ئەو خوایەی کە بە نیعمەتەکانی چاکەکاریەکان تەواو دەبن .

وە بەڕاستی لە بەرهەمە پیرۆزەکانی: من لە کاتی ئەو گەڕان و توێژینەوەیەدا هەندێك کتێبی دانراو و بەش و نامیلکەی بەنرخم بۆ دەرکەوت کەوا پێشتر بوونیان لە نێو کتێبخانەکەدا نەزانراو بوو بە ئەصڵ یان بە تەواوی، ئەوەش بە هۆی ڕۆیشتن و نەمانی پەڕەی یەکەم و جگە لەوەش لێیدا کەوا باو وایە بە هۆی ئەوەوە دەتوانرێت ناسنامەی دانەر و دانراوەکە بناسرێتەوە، یان بە هۆی کەمتەرخەمی نووسەرەکەوە لە نووسی ئەوەدا لەسەر وێنەکەی لای خۆی لەو کتێبە، یان لەبەر جگە لەوانە لە هۆکارەکانی تر کەوا کەسانی خاوەن پسپۆڕێتی لە بواری توێژینەوەی دەستنووسەکاندا دەیزانن، لەبەر ئەوە شاراوە بووە لەسەر (بروکلمن) و جگە لەویش لە دانەرانی پێڕست، کەوا بە هیچ شێوەیەك باسیان نەهاتووە لە نێو پێڕستەکانیاندا، وە هیچی تێدا نییە کەوا لێرەدا هەندێك لە کتێبە گرنگەکان باس بکەم ئەوانەیان کەوا ئێستا دێنەوە یادم:

١- المستخرج على الصحيحين للحافظ سليمان بن إبراهيم الصبهانِي الـمِلَنْجِي .

٢- مجمع البحرين في زوائد الـمعجمين للحافظ نور الدين الهيثمي .

٣- الـحُفَّاظ لأبي الفرج ابن الـجوزي.

٤- الكلم الطَّيب لشيخ الإسلام ابن تيمية.

٥-إثبات صفة العلو لله تعالى لابن قدامة الـمقدسي .

٦- تحفة الـمحتاج إلى أدلة الـمنهاج لابن الـملقن .

٧- السنن الكبرى للنسائي .

٨- فضائل مكة للجندي .

بەڵام ئەو بەش (الأجزاء) و نامیلکانەی (الكراريس) کەوا بۆم دەرکەوتن و دۆزیانمنەوە و بە هەندێکیان هەندێك کتێبی نەقوسان یان ناسنامە نەزانراوم پێتەواو کرد ئەوا سوپاس و ستایش بۆ خوا زۆر زۆرن، ئەمە هەندێکیانە دەیانخەمە بەردەستت وەکو نموونە:

١ ــ أحكام الانساء لابن الـجوزي .

٢ ــ الضعفاء للذهبـي .

٣ ــ مسند الشهاب للقضاعي .

٤ ــ الصلاة لعبد الغني الـمقدسي .

٥ ــ تاريخ أصبهان لابن مندة .

٦ ــ الكلام على ختان النبي ﷺ لابن العديم .

٧ ــ جزء نعل النبي ﷺ لابن اليُمْن ابن عساكر .

٨ ــ الـمغازي لابن إسحاق .

٩ ــ صحيح ابن حبان .

بەڕاستی ئەم پێڕستە بەرهەمی هەوڵێکی تاکەکەسی بوو، وە هاندەر و پاڵنەرێکی خۆیی بوو لە کەسێکەوە کەوا کارمەند نەبوو لەو کتێبخانەیەدا، وە لە لایەن کتێبخانەکەشەوە ئەو ئەرکەی نەخرا بووە سەر و داوای ئەو کارەی لێنەکراوە، وە لەبەر ئەوەی کە لەبەردەستیدا نەبوون ئەوەی کە پێویست بوو لە ئاسانکارییەکان بۆ گەڕانەوە بۆ دەستنووسەکان و توێژینەوە تێیاندا و گەڕان بە دوای بەشە نەزانراوەکان تێیدا، هەروەکو چۆن نەریت وایە کە لەبەردەستی کارمەندی نێو کتێبخانەکەدایە یان بۆ کەسێك کەوا لە لایەن بەڕێوەبەرایەتیەکەیەوە ئەو ئەرکەی خرابێتە سەر، بۆیە شتێکی سروشتی بوو کەوا هەندێك ناڕەحەتیم تووش ببێت لە پێناوی ئەم توێژینەوەیەدا .

جاری وا بووە چەندین ڕۆژم بەسەردا تێپەڕیوە کەوا تێیاندا ناچابووم بۆ دانانی پەیژە و سەرکەوم بەسەریدا بۆ ئەوەی کە بتوانم دەستم بگات بەو کتێبانەی کەوا لەسەریەك دانرابوون بەسەر ڕەفە بەرزەکاندا، کەوا چەندین سەعات بەسەر پەیژەوە وەستاوم بۆ توێژینەوە تێیدا هەر لە شوێنەکەی خۆیدا توێژینەوەیەکی خێرا، وە ئەگەر شتێکم لێی هەڵبژاردایەت بۆ توێژینەوە تێیدا توێژینەوەیەکی پشکنین و ووردکاریانە ئەوا داوام دەکرد لە کارمەندی تایبەت بەوە کەوا

بۆمی دابگریت و بیهێنێت بۆ لای مێزەکە دوای ئەوەی کەوا لیستی ناوەکان و ژمارەکان و واژووەکانیانم پێشەکەشی دەکرد ...) .

ئەمە بوو چیرۆکی (**پەڕە وونبووەکە**) کە بووە مایەی ئەوەی شێخ ئەلبانی بتوانێت:

١ ـ هەموو کتێب و نامیلکە و پەڕە کەڵەکەکراوە دەستنووسەکانی کتێبخانەی (الظاهرية) سێ جار بخوێنێتەوە کەوا:

أ / ژمارەی بەرگەکانی (المجاميع) تێیدا گەیشتبووە (١٥٢) بەرگ (مَجَلَد) .

ب / ژمارەی دەستنووسەکانی نزیکەی (١٠٠٠٠) دە هەزار (دەستنووس / مَخطوط) بوون .

٢ ـ لە میانەی ئەو هەموو گەڕان و لێکۆڵینەوەو توێژینەوە بەردەوامەدا نزیکەی (٤٠) چل بەرگ (مَجَلَد) فەرموودەی بە دەستی خۆی بنووسێتەوە، کە هەر بەرگێك نزیکەی (٤٠٠) چوارسەد پەڕەی تێدا بووە، وە لە هەر پەڕەیەکیشدا یەك فەرموودەی تێدا بووە لەگەڵ سەند و ڕێگاکانیاندا (أسانيده وطرقه) .

وە ئەگەر تێ‌ڕابمێنێن لەم چیرۆکەدا ئەوا زۆر شتمان بۆ دەردەکەوێت، لەوانە:

١ ـ بەڕاستی ئەمە ماندوونەناسی و هەوڵ و تێکۆشان و لێبڕان و هیممەت بەرزی ئەو زانا پایەبەرزەمان بۆ دەردەخات کە بوو بە فەرموودەناسی سەردەمی خۆی، بۆیە بە شانازیەوە دەڵێم:

أولئك آبائي فجئنـــي بِمثلهم ...

إذا جمعتنا يا (جُهلاء) الـــجوامع .

٢ ـ بایەخ دان بە زۆر خوێندنەوەی کتێب و توێژینەوە کردن تێیدا .

٣ ـ نووسینەوەی ئەو سوودە زانستیانەی کە لە میانەی خوێندنەوە و توێژینەوەدا بەر چاوت دەکەون .

جا بۆ زیاتر ڕوون کردنەوەی خاڵی یەکەم و دووەم هەندێك زانیاری دەخەمە بەر دەستی خوێنەر بە هیوای سوود لێ‌وەرگرتن:

*** خوێندنەوەی کتێب:**

هەندێك لە دانایان وتویانە: (الكِتابُ خيرُ جليس) **واتە: کتێب باشترین هاوەمەجلیس و هاوڕێیە .**

هەروەها وتراوە کتێب: (حاضِرٌ نفعهُ، مأمونٌ ضُرُّهُ، ينشطُ بنشاطِكَ فينبسطُ إليك، ويَملُّ بِملالكَ فينقبضُ عنك، إنْ أدنيتَهُ دنا، وإنْ أنأيتَهُ نأى، لا يبغيك شرًّا، ولا يفشي عليك سِرًّا، ولا يَنِمُّ عليك، ولا يسعى بنميمةٍ إليك)[٢].

واتە: کتێب سوودەکانی دەستبەجێ و ئامادەیە، بێوەی و بێ‌زیانە، گۆرج دەبێتەوە بە گۆرج بوونەوەی تۆ بۆیە خۆیت بۆ دەکاتەوە، وە بێزار دەبێت بە بێزار بوونی تۆ بۆیە خۆیت لێ‌دەگرێتەوە و دادەخرێت، ئەگەر نزیکی بکەیتەوە لێت نزیك دەبێتەوە، وە ئەگەر دووری خەیتەوە ئەویش لێت دوور دەکەوێتەوە، خراپەی بۆت ناوێت، نهێنیەکانت ئاشکرا ناکات، هەواڵ و قسەت ناگەیەنێت بە کەسانی تر، وە هی ئەوانیشت بۆ ناهێنێت بە مەبەستی تێکدان و ئاشووب گێڕان .

---

[٢] تقييد العلم للخطيب البغدادي لاپەڕە: (١٥٧) .

وە (الـخطيب البغدادي) **فەرموویەتی:** (ومع ما في الكتب من الـمنافع العميمة، والـمفاخر العظيمة، فهي: أكـرمُ مـالٍ، وأنفسُ جمالٍ، والكتابُ آمنُ جليسٍ، وأسَرُّ أنيسٍ، وأسلمُ نَديمٍ، وأفصحُ كليمٍ)[٣].

واتە: كتێب لەگەڵ ئەوەشدا كە چەندین سوودی گشتی و شانازی گەورەی تێدایە بریتی‌یە لە: بەڕێزترین ماڵ و سامان، بەنرخ ترین جوانی، وە كتێب بێزیان ترین هاومەجلیسە، نهێنی پارێزترین (یان دڵخۆشكارترین) هاوڕێیە، بێوەی ترین هاودەمە، پاراوترین قسەكەرە .

(قيل لرجلٍ: مَنْ يُؤنسك؟ فضرب على كتبهِ وقال: هذه، فقيل: مِنَ الناس؟ فقال: الذين فيها)[٤].

واتە: وتراوە بە پیاوێك: كێ دڵخۆش و دڵنەواییت دەكات؟ ئەویش دای بەسەر كتێبەكانیدا و وتی: ئەمانە، وترا: لە خەڵكی؟ وتی: ئەوانەی كە تێیدان .

وە (شفيق بن إبراهيم البلخي) **فەرموویەتی:** (قلنا لابن الـمبارك: إذا صليتَ معنا لِمَ لا تَجلِسُ معنا؟ قال: أذهبُ فأجلِسُ مـع التابعين والصحابة، قلنا: فأين التابعون والصحابة؟ قال: أذهبُ أنظرُ في علمي فأدرك آثارهم وأعمالـهم، ما أصنع معكم؟! أنـتم تجلسون تغتابون الناس، فإذا كان سنة مائتين فالبعدُ من كثير من الناس أقربُ إلى الله تعالى، فِرْ من الناسِ كفـرارك مـن الأسـد، وتَمسَّكْ بدينك، يسلَمُ لك لَحمُكَ ودَمك)[٥].

واتە: وتمان بە (عبد الله بن الـمُبارك [١١٨ــ ١٨١ك]): **بۆچی كاتێك نوێژت تەواو كرد لە گەڵماندا دانانیشیت؟**

ئەویش فەرمووی: دەڕۆم لەگەڵ شوێنكەوتوان و هاوەڵانی پێغەمبەردا ﷺ دادەنیشم، وتمان: ئەی شوێنكەوتوان و هاوەڵانی پێغەمبەر ﷺ لە كوێن؟

فەرمووی: دەڕۆم سەیری زانستەكەم دەكەم و دەگەم بە شوێنەوار و كردەوەكانیان، چی بكەم لەگەڵ ئێوەدا؟!

ئێوە دادەنیشن غەیبەتی خەڵكی دەكەن، جا خۆ ئەگەر بگاتە ساڵی (٢٠٠) دووسەد ئەوا دوور كەوتنەوە لە زۆرینەی خەڵكی نزیك ترت دەكاتەوە لە خوای گەورە، ڕا بكە لە دەست خەڵكی وەكو چۆن ڕا دەكەیت لە دەست شێر، وە پەیوەست ببە بە دینەكەتەوە و دەستی پێوە بگرە ئەوا گۆشت و خوێنەكەت بێوەی دەبێت .

وە (مُحرز بن جبير المروزي) **فەرموویەتی:** (قيل لابن المبارك: يا أبا عبد الرحمن لو خرجتَ فجلستَ مع أصحابك، قال: إنِّـي إذا كنتُ في الـمنـزلِ جالستُ أصحاب مُحَمَّدٍ ﷺ ــ يعني النظر في الكتب ــ)[٦].

واتە: وترا بە (عبد الله بن الـمُبارك): **ئەی باوكی عبد الرحمن بۆ دەرناچیت لەگەڵ هاوڕێكانتدا دابنیشیت، ئەویش فەرمووی: من ئەگەر لە ماڵدا بم ئەوا لەگەڵ هاوەڵانی (مُحَمَّد)دا ﷺ دادەنیشم، واتە: سەیری كتێب دەكەم .**

---

[٣] تقييد العلم للخطيب البغدادي **لاپەڕە**: (١٥٨) .

[٤] تقييد العلم للخطيب البغدادي **لاپەڕە**: (١٦٤) .

[٥] تقييد العلم للخطيب البغدادي **لاپەڕە**: (١٦٤) .

[٦] تقييد العلم للخطيب البغدادي **لاپەڕە**: (١٦٣) .

*** نووسینەوە و بەند کردنی زانستی بە سوود:**

پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (قَيِّــدُوا العِلمَ بالــكتاب)(٧) .

واتە: زانست بەند بکەن بە نووسینەوە.

وە وتراوە:

العلم صَيــدٌ والكتــابةُ قَيــدهُ

قَيِّدْ صيودَك بالــحِبال الــموثقهْ

واتە: زانست نێچیرەو بەستنەوەشی بە نووسینەوەیەتی .. نێچیرەکانت بە پەتی قایم بەند بکە و بیانبەسەرەوە (بۆ ئەوەی لە دەستت دەرنەچن) .

جا ئەگەر شێخ ئەلبانی هاومەجلیس و هاوڕێیەتی ئەو هەموو کتێبەی نەکردبایە و ئەو هەموو زانستە بە سوودەی نەنووسیبایەتەوە ئەوا بێگومان نەدەبوو بەو زانایەی کە بە نوێکەرەوە و فەرموودەناسی سەردەمی خۆی بناسرێتەوە .

ڕەحمەتی خوا لە شێخی ئەلبانی بێت و گۆڕی پڕ نور بێت .

وصلى الله على نبينا محمد وعلى آلِهِ وَصحبِهِ وسلم.

=====================================

سایتی بەهەشت

www.ba8.org

2009 – 1430

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

(٧) سلسلة الأحاديث الصحيحة رقم: (٢٠٢٦) .